

شناسایی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر توسعه سرمایه‌گذاری در ایران براساس روش AHP

مینوسادات بشیری^{۱*}، دکتر حمیدرضا علی‌پور^۲، ابراهیم فلاح باقری^۳

تاریخ دریافت: ۹۲/۱۰/۱۴

تاریخ پذیرش: ۹۲/۱۲/۱۸

چکیده

رشد و توسعه سرمایه‌گذاری همواره از اهداف موردتوجه دولت‌ها بوده و در دنیای به‌شدت رقابتی امروز از چالش‌های مهم کشورهای فقیر و غنی است؛ لذا در این مقاله سعی شده است عوامل مؤثر بر توسعه سرمایه‌گذاری در ایران با توجه به تحقیقات انجام‌شده شناسایی و دسته‌بندی شود. در این راستا، با پالایش شاخص‌های مختلف، درنهایت ۱۹ شاخص شناسایی و در ۵ عامل کلی طبقه‌بندی شد؛ سپس، با استفاده از تکنیک فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی گروهی، با جمع‌آوری نظرهای ۴۱ استاد و کارشناس حوزه مدیریت و اقتصاد کشور، اولویت و اهمیت هر یک از شاخص‌ها تعیین شد؛ و سرانجام، با توجه به رتبه شاخص‌ها، پیشنهادهایی جهت بهبود و رونق سرمایه‌گذاری در ایران ارائه شد.

کلیدواژه‌ها: سرمایه‌گذاری، توسعه سرمایه‌گذاری، فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی گروهی (AHP).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

*۱- دانش آموخته کارشناسی ارشد مدیریت بازرگانی دانشگاه آزاد اسلامی - واحد رشت، (نویسنده عهده‌دار مکاتبات)، minoo.bashiri@yahoo.com

۲- دکترای اقتصاد، استادیار دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رشت.

۳- دانش آموخته کارشناسی ارشد مدیریت بازرگانی دانشگاه آزاد اسلامی - واحد رشت.

Identify and Ranking the Factors Affecting Enterprise Development in Iran Based on AHP Method

Minoo Sadat Bashiri, M.A.; Dr. Hamidreza Alipor, Ph.D.; Ebrahim Fallah Bagheri, M.A.

Abstract

Growth and development investment is always important purposes of the governments. In today's highly competitive world, it is a major challenge of rich and poor countries, Therefore, this paper has identified and classified some of the factors affecting on the growth and development investment. In the second stage of the remediation measures 19 indicators were identified and classified into five general factors. The next step technique AHP questionnaire, 41 people who were a group of professors and experts in the field of economics and management, priority and importance of each index was determined. Finally, we have been ranked according to indicators, will provide recommendations for the improvement and expansion of investment.

Keywords: Investment, Investment Promotion, AHP group (AHP).

مقدمه

نزول می‌رود و سرمایه‌گذاران همواره درصدد بهره‌جویی از فرصت‌های با بازده بیشتر هستند؛ و چنانچه امنیت سرمایه‌گذاری در کشورهای درحال توسعه و اقتصادهای درحال گذار تضمین و بستر قانونی لازم فراهم شود، سرمایه‌گذاران بین‌المللی میل و رغبت بیشتری برای حضور در این‌گونه بازارها خواهند داشت و این امر، فرصت بهره‌گیری از مزیت‌های نسبی، رشد اقتصادی، اشتغال‌زایی و دستیابی به دانش و فناوری روز برای تولید کالاهای رقابتی در عرصه بین‌المللی را به کشورهای میزبان می‌دهد.

کمبود سرمایه‌گذاری در مباحث اقتصادی، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل توسعه‌نیافتگی مطرح شده است؛ به عبارت دیگر، رشد و توسعه اقتصادی بدون انباشت سرمایه امکان‌پذیر نخواهد بود، آن‌چنان‌که بسیاری از متفکران دلیل توسعه‌نیافتگی بسیاری از کشورها را کمبود درآمد و پس‌انداز و در نتیجه سرمایه‌گذاری ناکافی می‌دانند (آسیدو^۱، ۲۰۰۲؛ اسلام^۲،

واحدهای صنعتی و تجاری هر کشوری در خلأ فعالیت نمی‌کنند؛ بلکه فعالیت‌های آنها در محیطی متأثر از سیاست‌های موجود، روابط اقتصادی - اجتماعی حاکم و بالآخره فرهنگی انجام می‌گیرد و آثار آن نه تنها در متن جامعه که در ذهنیت افراد آنها ریشه می‌دواند و آنان هر روز در زندگی مادی خود مناسبات سیاسی، اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی را بازتولید می‌کنند.

جبران عقب‌ماندگی و دستیابی به توسعه پایدار، نیازمند توسعه سرمایه‌گذاری برای بهره‌جویی از مزیت‌های نسبی و توانایی‌های بالقوه اقتصادی است. در فرایند جهانی‌شدن، سرمایه نیز با سهولت قابل نقل و انتقال است؛ اما سرمایه‌گذاران به دنبال کسب سود بیشتر و مکانی امن برای سرمایه‌گذاری هستند. با اشباع سرمایه‌گذاری در کشورهای پیشرفته صنعتی، نرخ بازده سرمایه‌گذاری در این کشورها رو به

خصوصی از فساد، سیستم قضایی و مقررات (محدودیت‌های اداری تأثیر می‌پذیرد. او این متغیرها را در شاخص ویژه‌ای جمع کرد و آن را «شاخص کارآمدی دستگاه اداری» نامید.

دانیل کافمن^۱، آرت کرای^۲ و پابلو زویدو لبتون^{۱۱} (۲۰۰۲) — از محققان بانک جهانی — در تحقیقات خود، با استفاده از یافته‌های مؤسسات بین‌المللی برآوردکننده ریسک و ادغام و تلفیق آنها، شاخص‌های جدیدی را معرفی کرده‌اند؛ برای مثال، شاخص‌های حکمرانی معرفی‌شده از سوی کافمن و همکارانش عبارت‌اند از: قابل‌حساب‌رسی بودن دولتمردان و ثبات سیاسی، کارآمدی دولت، کیفیت قوانین، حاکمیت قانون و کنترل فساد.

شریف‌زاده و حسین‌زاده بحرینی (۱۳۸۲) نیز در پژوهشی، عوامل مؤثر بر امنیت سرمایه‌گذاری در ایران را بررسی کرده‌اند. در این تحقیق که به‌شکل توصیفی و با استفاده از آمار منتشره از سوی مراکز بین‌المللی ریسک سرمایه‌گذاری انجام شد، عواملی تجزیه و تحلیل شد که محیط سرمایه‌گذاری در ایران را ناامن ساخته‌اند. بعضی از این عوامل در فرهنگ یا ساختار سیاسی کشور ریشه دارند و برخی دیگر به رویکرد اقتصادی دولت‌ها، عوامل فرامیزی و عملکرد کارگزاران اقتصادی مربوط می‌شوند.

بارو^{۱۲} در سال ۱۹۹۰ در پژوهشی جهت بررسی اثر هزینه دولت بر سرمایه‌گذاری خصوصی، با تقسیم مخارج دولت به دو بخش عمرانی و جاری نتیجه گرفت که هزینه‌های مصرفی دولت اثری منفی و هزینه‌های عمرانی دولت اثری مثبت بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی دارد (آهنگری و سعادت‌مهر، ۱۳۸۷).

هلن پویرسون^{۱۳} (۱۹۹۸)، در پژوهشی با عنوان «امنیت اقتصادی، سرمایه‌گذاری خصوصی و رشد در کشورهای در حال توسعه»، در مطالعه‌ای گسترده که ۵۳ کشور توسعه‌یافته را شامل می‌شد، نتیجه گرفت که سرمایه‌گذاری خصوصی به‌شدت تحت تأثیر ریسک سلب مالکیت، درجه آزادی شهروند و بوروکراسی قرار داشته و رشد اقتصادی نیز متأثر از ریسک سلب مالکیت و تروریسم سیاسی در کوتاه‌مدت و فساد و عدم

سرمایه می‌تواند به بخش تولید تحرک ببخشد و با افزایش تولید، موجب رشد تجارت، بهبود سطح زندگی مردم و رشد و توسعه اقتصادی شود (بن‌حبيب^۱ و اشپیگل^۲، ۲۰۰۰). از این رو در این مقاله سعی شده است عوامل مؤثر بر سرمایه‌گذاری در ایران دسته‌بندی و اهمیت هر کدام از آنها تعیین شود. در این راستا، ابتدا با مروری بر پیشینه تحقیق، شاخص‌های مختلف مؤثر بر سرمایه‌گذاری مشخص و اهمیت آنها با تکنیک فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی^۳ گروهی تعیین می‌شود.

پیشینه تحقیق

سرمایه: هر کالا، ثروت و یا پولی است که توان آمیزش با دیگر عوامل را برای تولید کالاها و یا افزایش ثروت، از راه‌های گوناگون داشته باشد؛ به بیان دیگر، سرمایه عبارت است از آن بخش از کالاها که خود، تولیدکننده کالا و خدمات دیگر است (کلانتری، ۱۳۸۴).

سرمایه‌گذاری: عبارت است از افزایش حجم سرمایه موجود یک جامعه در طی یک دوره معین؛ به عبارت دیگر، سرمایه‌گذاری همان تشکیل سرمایه است (کلانتری، ۱۳۸۴).

برونتی^۴، کیسانکو^۵ و ودر^۶ (۱۹۹۷) نشان دادند که پیش‌بینی‌پذیری فرایند قانونگذاری، ذهنیت عوامل اقتصادی از ثبات سیاسی، امنیت اشخاص و اموال، و پیش‌بینی‌پذیری عملکرد دستگاه قضایی و فساد، بر سرمایه‌گذاری خصوصی و رشد اقتصادی تأثیر می‌گذارند. آنها این عوامل را در شاخصی به‌نام «شاخص اعتبار» جمع کردند.

دسته دیگری از تحقیقات انجام‌شده برای اندازه‌گیری امنیت سرمایه‌گذاری، مبتنی بر مشاهدات عینی اقتصادی همچون نرخ رشد، نرخ تورم، نرخ بیکاری، تراز پرداخت‌ها، ... است. داده‌های این گروه از پژوهش‌ها تحت عنوان داده‌های سخت^۷ شناخته می‌شود و طبق قاعده‌ای مستقل از باورهای ذهنی محققان یا سرمایه‌گذاران هستند (رهبر، مظفری خامنه، و محمدی، ۱۳۸۶). مارو^۸ (۱۹۹۵) نشان داد که سرمایه‌گذاری

1- Benhabib, J.

2- Spiegel, M. M.

3- Analytic Hierarchy Process (AHP)

4- Burnetti, A.

5- Kisunko, G.

6- Weder, B.

7- Hard Data

8- Mauro, Paolo

9- Kaufmann, Daniel.

10- Kraay, Aart.

11- Labaton, Pablo Zaido

12- Barro

13- Poirson, Helen

مؤسسه فریدم هاوس (اف اچ)^۲ نیز که سازمانی غیردولتی است، در سال ۱۹۴۱ با هدف تشویق ارزش‌های مردم‌سالارانه در کشور پایه‌گذاری شد و از سال ۱۹۷۱ به انتشار گزارش سالیانه به‌منظور رتبه‌بندی درجه آزادی در کشورها اقدام کرده است. این مؤسسه در گزارش‌های خود، برای رتبه‌بندی درجه آزادی کشورها، از دو شاخص حقوق سیاسی و آزادی‌های مدنی استفاده کرده است (رهبر، مظفری خامنه، و محمدی، ۱۳۸۶). مؤسسات بین‌المللی دیگر، نظیر ای آی یو^۳، وضعیت ایران را از بعد امنیت و جذابیت سرمایه‌گذاری بررسی و نتایج حاصل را به‌طور ادواری در نشریات مختلف، ازجمله سی آر اس^۴ و سی اف^۵ و سی آر^۶ منتشر می‌کنند.

در این گزارش‌ها، به وضعیت عمومی، وضعیت سیاسی، ثبات سیاسی، قاطعیت سیاسی، محیط کلان اقتصادی، فرصت‌های بازار، سیاست‌های توسعه بازار و رقابت بخش خصوصی، سیاست سرمایه‌گذاری خارجی، تجارت خارجی، ارز، مالیات، تأمین مالی، بازار کسب و کار و زیرساخت‌ها توجه می‌شود. آخرین گزارش این مؤسسه در سال ۲۰۱۱ درباره ایران منتشر شده که در سایت مؤسسه^۷ قابل مشاهده است (ای آی یو، ۲۰۱۱).

پایبندی به قراردادهای بلندمدت است. وی سپس با درنظرگرفتن متغیرهای نهادی غیراقتصادی همچون ثبات رهبری سیاسی، خطر بروز جنگ داخلی، چگونگی دیوان‌سالاری، بی‌اعتنایی دولت به قراردادهای و خطر سلب مالکیت — که حاصل جمع آنها را «شاخص امنیت اقتصادی» نامید — نقش تعیین‌کننده متغیرهای غیراقتصادی را در عملکرد سرمایه‌گذاری و رشد اقتصادی نشان داد. (پورسون، ۱۹۹۸؛ رهبر، مظفری خامنه، و محمدی، ۱۳۸۶)

بنیاد هریتج^۱ یکی از مؤسسه‌هایی است که در آن، با بهره‌گیری از شاخص‌های چندگانه، وضعیت سرمایه‌گذاری کشورها رتبه‌بندی می‌شود. این مؤسسه از سال ۱۹۹۵، با همکاری «وال استریت ژورنال»، سالانه «شاخص آزادی اقتصادی» را انتشار می‌دهد و چشم‌انداز رشد در اقتصاد جهانی را برای ۱۶۱ کشور ازجمله ایران ارزیابی می‌کند. تعریف این بنیاد از آزادی اقتصادی، امکان تولید، توزیع و مصرف کالاها و خدمات، فارغ از فشار یا اجبار بیش از حد نیاز دولت است. با مراجعه به سایت این مؤسسه می‌توان مشاهده کرد که مهم‌ترین شاخص‌ها جهت رتبه‌بندی کشورها عبارت‌اند از: کنترل قیمت‌ها، حقوق مالکیت، سیاست تجاری، مداخله دولت در اقتصاد، حقوق کارگری، بار مالی‌ای که دولت بر شهروندان تحمیل می‌کند، و سیاست پولی (بنیاد هریتج، ۲۰۰۷).

شکل ۱. عوامل مؤثر بر توسعه سرمایه‌گذاری در ایران

1- Heritage Foundation

2- Freedom House(FH)

3- Economic Intelligence Unit(EIU)

4- Country Risk Service(CRS)

5- Country Report(CR)

6- Country Forecast(CF)

7- <http://www.eiu.com/Default.aspx>

آنها را تکمیل کردند، از لحاظ نرخ ناسازگاری بررسی و جداولی که نرخ ناسازگاری در آنها بیش از ۰/۱ بود، به افراد برگشت داده شد تا در قضاوت خود تجدیدنظر کنند، در غیر این صورت نظرهای آنها باید حذف می‌شد؛ در نهایت، نظرهای افراد با یکدیگر تلفیق و به یک رتبه‌بندی نهایی از معیارها دست یافته شد. اکزل^۵ و ساعتی نشان داده‌اند که میانگین هندسی، بهترین روش برای تلفیق قضاوت‌ها در فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی گروهی است. محاسبه میانگین هندسی نظرهای خبرگان براساس رابطه زیر صورت می‌گیرد:

قضاوت جمعی

$$a_{12} = [a_{12}^1 * a_{12}^2 * \dots * a_{12}^N]^{\frac{1}{N}}$$

روش تحقیق

برای جمع‌آوری نظرهای خبرگان درمورد اهمیت شاخص‌های مختلف در توسعه سرمایه‌گذاری، پرسشنامه‌ای تدوین شد تا نتایج چند از کارشناسان حوزه اقتصادی و استادان دانشگاهی رشته‌های اقتصاد، مدیریت و بازرگانی آن را تکمیل کنند. این پرسشنامه شامل مقایسه زوجی بین ۵ عامل اصلی و نیز جداولی برای مقایسات زوجی شاخص‌های هر عامل نسبت به یکدیگر است. در مرحله بعد، از طریق ایمیل فاکس با ۶۵ نفر از کارشناسان و استادان حوزه مدیریت و اقتصاد کشور مکاتبه و در نهایت ۴۱ پرسشنامه عودت داده شد که از این میان، نرخ ناپسازگاری ۸ پرسشنامه بیش از ۰/۱ بود که پس از بازنگری کارشناسان تأیید شد. از جمع ۴۱ پرسشنامه جمع‌آوری شده، ۱۱ پرسشنامه به استادان رشته مدیریت (بازرگانی، دولتی و صنعتی)، ۸ پرسشنامه به استادان رشته‌های اقتصاد و مالی، ۶ پرسشنامه به مدیران حوزه سرمایه‌گذاری بانک‌های دولتی و خصوصی، ۶ پرسشنامه به مدیران حوزه بورس، ۵ پرسشنامه به سرمایه‌گذاران بخش خصوصی، ۳ پرسشنامه به مدیران بخش دولتی و ۲ پرسشنامه دیگر به سایر فعالان بخش اقتصادی مربوط بود.

در مؤسسه اعتباری فچ^۱، با توجه به مجموعه شاخص‌هایی نظیر ثبات دولت، حاکمیت نظم و قانون، فساد در دولت، پاسخگویی دولت در برابر مردم، خطر بی‌اعتنایی به قراردادهای شکاف میان انتظارات مردم و عملکرد اقتصادی دولت، خطر بروز تنش‌های قومی، خطر بروز درگیری داخلی، خطر بروز درگیری خارجی، و کیفیت دستگاه اداری، یک شاخص ترکیبی به نام ریسک مرکب^۲ تهیه شده است که با آن، کشورها رتبه‌بندی می‌شود. بر مبنای گزارش سال ۲۰۰۶ این مؤسسه، رتبه‌بندی اعتباری ایران بر مبنای ۴ حوزه اصلی منابع طبیعی (نفت، گاز، ...)، سیاست‌ها و اصلاحات اقتصادی (تجاری، پولی، ارزی، مالیات و خصوصی‌سازی)، ساختار اقتصادی (حجم دولت، نظام بانکی، بازرگانی)، و سیاسی (سیاست خارجی، مسائل داخلی، هماهنگی قوای سه‌گانه، مؤلفه‌های اجتماعی و فرهنگی) صورت گرفته است (رتبه‌بندی فچ^۳، ۲۰۰۶).
با جمع‌بندی موارد عنوان‌شده، عوامل مؤثر بر توسعه سرمایه‌گذاری در ایران در شکل ۱ ارائه شده است.

فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی گروهی

این روش که پروفیسور ساعتی^۴ آن را به عنوان یکی از روش‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره ارائه کرده، از دهه ۱۹۸۰ نظر پژوهشگران را به خود جلب کرده و تاکنون تحقیقات بسیاری درباره آن انجام شده است. هدف از فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی، ایجاد یا تشکیل سلسله مراتب پیچیدگی یک مسئله طی مدارج طبقه‌بندی‌شده از بزرگ به کوچک یا از مطالب عمومی به مطالب خاص و اقتصادی است، تا به این ترتیب بتوان از موضوع به دقت بیشتری دست پیدا کرد (طواری، سوخکیان، و میرنژاد، ۱۳۸۷).

برای اجرای فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی، در گام نخست، درخت سلسله‌مراتبی مسئله ترسیم و هدف، معیارها و زیرمعیارها مشخص شد؛ در گام دوم، جداول مقایسات زوجی معیارها و زیرمعیارها تهیه شد و در اختیار افراد شرکت‌کننده در تحقیق قرار گرفت؛ در گام سوم، این جداول بعد از آنکه افراد

نتایج به‌دست‌آمده از فرایند تحلیل

سلسله‌مراتبی گروهی

جدول ۱ نشان داده شده است؛ که عامل‌های کارآمدی دولت، سیاسی و اقتصادی بیشترین وزن و عامل‌های منابع طبیعی و زیرساخت و موقعیت جغرافیایی کمترین وزن را دارند. در جدول‌های ۲ تا ۶ نیز وزن‌های به‌دست‌آمده برای شاخص‌ها با توجه به پاسخ خبرگان در زیرگروه‌های ۵ گانه ارائه شده است.

درجه اهمیت عوامل و شاخص‌های مؤثر بر توسعه اقتصادی، با استفاده از نرم‌افزار Team Expert Choice مشخص شد. وزن عامل‌های ۵ گانه مؤثر بر سرمایه‌گذاری در

جدول ۱. وزن عامل‌های مؤثر بر سرمایه‌گذاری

عامل‌ها	وزن عامل‌ها
کارآمدی دولت	۰/۳۹۸
سیاسی	۰/۲۵۳
اقتصادی	۰/۲۱۹
زیرساخت و موقعیت جغرافیایی	۰/۱۳۶
منابع طبیعی	۰/۰۹۴
نرخ ناسازگاری = ۰/۰۶۹	

جدول ۲. وزن شاخص‌های عامل سیاسی

شاخص‌ها	وزن شاخص‌ها
ثبات سیاسی	۰/۲۸۳
خطر بروز تنش داخلی	۰/۱۵۲
خطر درگیری خارجی	۰/۱۸۴
توسعه روابط سیاسی	۰/۳۸۱
نرخ ناسازگاری = ۰/۰۷۵	

جدول ۳. وزن شاخص‌های عامل کارآمدی دولت

شاخص‌ها	وزن شاخص‌ها
کیفیت نظام اداری	۰/۱۸۵
وجود برنامه و استراتژی جامع اقتصادی	۰/۲۶۵
حاکمیت قانون و مقررات	۰/۲۳۶
فساد اداری	۰/۱۵۴
بی‌اعتنایی به قراردادهای	۰/۰۹۶
سلب مالکیت به وسیله دولت	۰/۰۶۴
نرخ ناسازگاری = ۰/۰۶۴	

جدول ۴. وزن شاخص‌های عامل اقتصادی

شاخص‌ها	وزن شاخص‌ها
رقابت در بخش خصوصی	۰/۴۰۷
تورم	۰/۳۶۴
تجربه تجارت جهانی	۰/۲۲۹
نرخ ناسازگاری = ۰/۰۴۹	

جدول ۵. وزن شاخص‌های عامل منابع طبیعی

شاخص‌ها	وزن شاخص‌ها
منابع انرژی نفت، گاز، ...	۰/۶۵۲
منابع معدنی	۰/۳۴۸
نرخ ناسازگاری = ۰/۰۴۴	

جدول ۶. وزن شاخص‌های عامل زیرساخت و موقعیت جغرافیایی

شاخص‌ها	وزن شاخص‌ها
جاذبه اقلیمی و گردشگری	۰/۱۷۵
وجود مناطق آزاد تجاری	۰/۱۴۳
زیرساخت حمل و نقل	۰/۳۵۲
زیرساخت فناوری اطلاعات	۰/۳۳۰
نرخ ناسازگاری = ۰/۰۷۲	

جدول ۷. اوزان نهایی ۱۹ شاخص مؤثر بر توسعه سرمایه‌گذاری براساس تکنیک AHP گروهی

عوامل	وزن عامل	شاخص‌ها	وزن شاخص‌ها در زیرگروه	وزن نهایی	رتبه
عوامل سیاسی	۰,۲۵۳	ثبات سیاسی	۰,۲۸۳	۰,۰۷۲	۶
		خطر بروز تنش داخلی	۰,۱۵۲	۰,۰۳۸	۱۴
		خطر درگیری خارجی	۰,۱۸۴	۰,۰۴۷	۱۱
		توسعه روابط سیاسی	۰,۳۸۱	۰,۰۹۶	۱
کارآمدی دولت	۰,۲۹۸	کیفیت نظام اداری	۰,۱۸۵	۰,۰۵۵	۸
		وجود برنامه و استراتژی جامع اقتصادی	۰,۲۶۵	۰,۰۷۹	۴
		حاکمیت قانون و مقررات	۰,۲۳۶	۰,۰۷۲	۵
		فساد اداری	۰,۱۵۴	۰,۰۴۶	۱۲
عوامل اقتصادی	۰,۲۱۹	بی‌اعتنایی به قراردادها	۰,۰۹۶	۰,۰۲۹	۱۶
		سلب مالکیت به وسیله دولت	۰,۰۶۴	۰,۰۱۷	۱۹
		رقابت در بخش خصوصی	۰,۴۰۷	۰,۰۸۹	۲
		تورم	۰,۳۶۴	۰,۰۸۰	۳
منابع طبیعی	۰,۰۹۴	تجربه تجارت جهانی	۰,۲۲۹	۰,۰۵۰	۹
		منابع انرژی نفت، گاز، ...	۰,۶۵۲	۰,۰۶۱	۷
		وجود منابع معدنی	۰,۳۴۸	۰,۰۳۳	۱۵
		جاذبه اقلیمی و گردشگری	۰,۱۷۵	۰,۰۲۴	۱۷
زیرساخت و موقعیت جغرافیایی	۰,۱۳۶	وجود مناطق آزاد تجاری	۰,۱۴۳	۰,۰۱۹	۱۸
		زیرساخت حمل و نقل	۰,۳۵۲	۰,۰۴۸	۱۰
		زیرساخت فناوری اطلاعات	۰,۳۳۰	۰,۰۴۵	۱۳

— مهار تورم با اصلاح سیاست‌های پولی و مالی کشور؛
 — طراحی برنامه استراتژیک و نقشه راه برای سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی جهت هدایت سرمایه‌ها به سوی طرح‌ها و پروژه‌های ضروری کشور؛
 — تسهیل در صدور مجوز فعالیت‌ها و پروژه‌های اقتصادی بخش خصوصی برای افزایش رقابت در بازارهای داخلی؛
 — شفاف‌سازی قوانین و مقررات و نظارت دقیق و همه‌جانبه بر اجرای قوانین و جلوگیری از فساد اداری با توجه مضاعف به شایسته‌سالاری؛
 — توسعه زیرساخت‌های حمل و نقل، به‌ویژه حمل و نقل ریلی و هوایی؛

— تدوین برنامه استراتژیک جهت توسعه و رونق هرچه بیشتر مناطق آزاد تجاری؛

— توسعه روابط سیاسی و حضور مؤثر در بازارهای تجاری بین‌المللی، به‌ویژه کشورهای همسایه؛

— تدوین برنامه‌ای جامع برای استفاده مؤثر از جاذبه‌های اقلیمی و موقعیت جغرافیایی کشور جهت ترغیب سرمایه‌گذاران خارجی؛

— توسعه زیرساخت‌های فناوری اطلاعات در کشور و بهره‌گیری از مزایای آن در جهت کوچک‌سازی دولت، افزایش رفاه عمومی و توسعه فناوری‌های نوین؛

— توجه به برنامه‌های اقتصادی کشورهای موفق در جذب سرمایه‌گذاری و اجتناب از تکرار آزمون‌های ناموفق اقتصادی؛
 — کاهش محدودیت‌های زمانی، قانونی، فرهنگی، ...، آغاز کسب و کار، قوانین استخدام نیروی کار، مالیات، ... جهت جذب سرمایه‌گذاری؛

— شناسایی عوامل مؤثر بر جذب سرمایه‌گذاران، به‌ویژه سرمایه‌گذاری خارجی، و شناسایی نقاط قوت و ضعف به تفکیک استان‌های کشور؛

— استفاده بهینه از همجواری با کشورهای حاشیه دریای خزر و کشورهای حاشیه خلیج فارس جهت دستیابی به بازارهای بین‌المللی و شناساندن پتانسیل‌های موجود در کشور جهت ترغیب سرمایه‌گذاران؛

رتبه‌بندی نهایی معیارهای ۱۹ گانه مؤثر بر توسعه سرمایه‌گذاری در ایران در جدول ۷ ارائه شده است. چنان‌که ملاحظه می‌شود، بیشترین اهمیت در بین شاخص‌ها به توسعه روابط سیاسی، رقابت در بخش خصوصی، تورم، وجود برنامه و استراتژی جامع اقتصادی، حاکمیت قانون و مقررات و ثبات سیاسی مربوط است؛ شاخص‌های منابع انرژی، کیفیت نظام اداری و فساد اداری، تجربه تجارت جهانی و زیرساخت حمل و نقل اهمیت متوسط و شاخص‌های سلب مالکیت به‌وسیله دولت، وجود مناطق آزاد تجاری، جاذبه اقلیمی، بی‌اعتنایی به قراردادهای و وجود منابع طبیعی در مقایسه با شاخص‌های دیگر اهمیت کمتری دارند.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

رشد بالای اقتصادی، به ارتقای سطح زندگی، کاهش فقر و بیکاری منجر می‌شود؛ اما توسعه سرمایه‌گذاری مستلزم بررسی علل کاهش سطح سرمایه‌گذاری در ایران است. در دنیای رقابتی امروز، کشورهایی موفق به جذب سرمایه‌گذاری می‌شوند که بتوانند امنیت سرمایه‌گذاری را تأمین و بستر مناسبی جهت ترغیب سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی ایجاد کنند. در این پژوهش، عوامل مؤثر بر توسعه سرمایه‌گذاری در ایران، با جمع‌بندی تحقیقات انجام‌شده در ۵ دسته کلی، شناسایی و سپس اهمیت هر یک از شاخص‌ها با توجه به نظر برخی از خبرگان کشور با استفاده از فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی گروهی مشخص شد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که سرمایه‌گذاری در ایران به میزان زیادی به عوامل اقتصادی و سیاسی و کارآمدی دولت و حتی توسعه زیرساخت‌ها بستگی دارد.

درنهایت، با توجه به اهمیت شاخص‌های مؤثر بر سرمایه‌گذاری در کشور، توصیه‌های زیر جهت بهبود سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی در کشور ارائه می‌شود.

— جلوگیری از تنش‌های قومی و درگیری‌های داخلی و خارجی؛

- Is Africa Different?", *World Development* 30, 107-119.
- Benhabib, J. and Spiegel, M. M. 2000. "The Role of Financial Development in Growth and Investment", *Journal of Economic Growth* 5, 341-360.
- Burnetti, A.; Kisunko, G.; Weder, B. 1997. "Credibility of Rules and Economic Growth: Evidence from a Worldwide Survey of the Private Sector", *Policy Research Working Paper 1760*, Washington, DC: World Bank.
- Economist Intelligence Unit (EIU). 2011. *Iran Risk: Risk Overview*.
- Fitch Rating. 2006. *Sovereign Report, Islamic Republics of Iran*. <http://www.fitchratings.com/web/en/dynamic/fitch-home.jsp>.
- Heritage Foundation. 2007. *Annual Index of Economic Freedom*. <http://www.heritage.org/index/Ranking>.
- Islam, A. 2004. "Economic Growth and Corruption Evidence from Panel Data", in: Bangladesh, *Journal of Political Economy* 21(2), 185-198.
- Kaufmann, D.; Kraay, A.; Labaton, P. Z., 2002. *Governance Mattress ii, Updated Indicators for 2000/2001*. World Bank.
- Mauro, P. 1995. "Corruption and Growth", *Quarterly Journal of Economics* 110(3), 681-712.
- Poirson, H. 1998. "Economic Security, Private Investment, and Growth in Developing Countries", *IMF Working Paper WP/98/4*, International Monetary Fund, Washington D. C.
- مهندسی مجدد سازوکارهای اداری و اقتصادی و فراهم‌آوردن زمینه مناسب برای توسعه سرمایه‌گذاری و در نتیجه رشد و شکوفایی اقتصادی کشور.
- ### کتابنامه
- آهنگری، عبدالمجید و سعادت مهر، مسعود. ۱۳۸۷. «رابطه ریسک و سرمای گذاری خصوصی در ایران»، *پژوهشنامه علوم انسانی و اجتماعی*، سال هشتم، ش ۳۰.
- رهبر، فرهاد؛ مظفری خامنه، فرشید؛ محمدی، شاپور. زمستان ۱۳۸۶. «موانع سرمایه‌گذاری و تأثیر آن بر رشد اقتصادی در ایران»، *تحقیقات اقتصادی*، ش ۸۱، ص ۱۳۸-۱۱۱.
- شریف‌زاده، محمدرضا و حسین‌زاده بحرینی، محمدحسین. ۱۳۸۲. «تأثیرپذیری سرمایه‌گذاری خصوصی در ایران از شاخص‌های امنیت اقتصادی (۱۳۷۹-۱۳۵۸)، نامه مفید، ش ۳۸، ص ۱۹۲-۱۵۹.
- طواری، مجتبی؛ سوخکیان، محمدعلی؛ میرنژاد، سیدعلی. ۱۳۸۷. «شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر بهره‌وری نیروی انسانی با استفاده از تکنیک‌های MADM (مطالعه موردی: شرکت تولیدی پوشاک جین در استان یزد)، نشریه مدیریت صنعتی، سال اول، ش ۱، ص ۷۱-۸۸.
- کلانتری، ص. ۱۳۸۴. "نگاهی به مسایل اقتصادی، سیاسی و جامعه شناختی جهان سوم" انتشارات پژوهشکده امور اقتصادی تهران.
- Asiedu, E. 2002. "On the Determinants of Foreign Direct Investment to Developing Countries:

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی